

מעיינות

זאסף לעניני חינוך והוראה / ג
בעריכת חיים חמאל

פסח

יוצא לאור על ידי המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה
של ההסתדרות הציונית העולמית ירושלים ניסן תשי"ג

לקורותיהם וחליפות תולדותיהם של עמים אנו קוראים בדרך כלל היסטוריה. אולם יש היסטוריה גם לערכי תרבות. וכשם שעמים וממלכות עולים ויורדים חליפות, עתים גוברים ועתים מידלדלים, אף שפות וספרויות ושאר כל קנייני הרוח כך.

גם הגים ומועדים יש להם היסטוריה משלהם. אף הם נפתלים עם קורות העתים, פושטים צורה ולובשים צורה. יש לו לכל חג מחגי ישראל תקופות זוהר ותקופות שפל, ימי גדולה וימי ירידה.

בשבת ישראל בארצו בימי קדם והמת עובדים אדמתה, אוכלים פריה ושבעים טובה, היה חג האסיף, חג הסוכות מלך המועדות. היה זה חג היבול, חג המים, זמן שמחתו של האדם שראה ברכה בעמלו ולא לחינם קראו לו חכמים „חג“ סתם. משנעקרו ישראל מאדמת מטעם התחילו ימים נוראים של סבל, תלאות ורדיפות, אז הגיעה שעתם של „הימים הנוראים“. הללו ימי תשובה, ימי גורל וחשבון הנפש היו אז קרובים ללבבות, מכובדים ונערצים.

חלפו דורות, מאות בשנים עברו והעם הגולה טרם נושע. כבד עול השיעבוד והגלות המרה והממושכת נמאסה עד בלתי נשוא. משיחי שקר קמו ותנועות סרק התחוללו. היו אלה נסיונות נואשים לפרוק את העול השנוא ולהיגאל. אך הנסיונות נכשלו. העול כבד עוד יותר, החשיכה גברה, קצרה רוח העם המדוכא וכיסופו בערו כאש, והוא נצמד מתוך חיבה כואבת אל ימי הצומות והחורבנות, תשעה באב וחבריו. דברי צומות וזעקות היו מנסרים בחלל עולמו של ישראל תמיד. קוננו בין המצרים והתאבלו במשך השבועות הארוכים של הספירה. חסידים ואנשי מעשה הוסיפו עליהם כהנה וכהנה — תעניות שני וחמישי, שובבים ת"ת וימי זכרונות ממינים שונים. היתה זו תקופת הזוהר של ימי הצום והאבל. והנה עלה שחר הציונות, לפתע חזקו ידיים רפות וברכים כושלות אִמְצו. נערי ישראל חלמו חלום של קוממיות וגבורה, והחג החביב עליהם היה חנוכה. חג החשמונאים. חלוצי היישוב, ראשוני הנוטעים נתנו גודל לט"ו בשבט. היתה זו תקופת המאבק של מעטים גדולי אמונה נגד הרבים; תקופת ראשית נטיעת הנשמה, תקופת חנוכה וט"ו בשבט.

תקופה הולכת ותקופה באה והחג לעולם עומד. בשנים אלו נהפך עלינו הגלגל הכבד לטובה ויצאנו מעבדות לחרות, זמן חרותנו הגיע. תקופתנו תקופת הפסח היא — פסח לעתיד.

חודש האביב, ראשון לחדשי השנה מאז. היה ראשון גם לגאולתנו החדשה וימן הראוי שיעלה הדור הזה את חג הפסח לראש שמחתו, למען יחוש ויחזור ויחוש אותו טעם גדול של יציאה מעבדות לחרות, מיגון לשמחה, מאבל ליום טוב, מאפילה לאור גדול ומשיעבוד לגאולה...

שני יסודות בהם בכל מועדי ישראל, יסוד רוחני היסטורי ויסוד גשמי-טבעי.

חג הסוכות הוא גם חג האסיף והמים. זמן מתן חרותנו הוא גם חג הביכורים וזמן

חרותנו הוא גם חג עומר השעורים, חג התבואה החדשה. ברם, אין הפסח שווה בעניין זה לאחיותיו, יתר הרגלים, שכן יסודותיהם של הללו שונים ובדלים הם למראית עין. על כרחך אתה שואל מה עניין סוכות המדבר אצל אסיף כנען וגשמייה ומה עניין ביכורים ושתי הלחם אצל מעמד הר סיני. לא כן שני יסודותיו של חג הפסח. כאן ההיסטוריה והטבע עולים בקנה אחד. זמן חרותנו הוא חג התבואה החדשה. בחדש האביב נגאל העם משיעבוד מצרים, בחדש האביב נגאל היקום משיעבוד הצינייה, הגשמים והקדרות. הרי זה חג החרות וההתחדשות לאדם ולאדמה, לאנוש וליבול.

וראה זה פלא, במה מתבטאת אותה חרות גדולה, אותה יציאה משיעבוד לגאולה? "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים... שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך" (שמות יג, ג-ה). ואומר: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (שם יב, יט).

מצוות חמורות, דברים כדרבונות: לא יראה! לא ימצא! ונכרתה! ומה מרובות הן הלכות הפסח: "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים... ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו. אל תאכלו ממנו גא ובשל מבושל במים... והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. כל בן נכר לא יאכל בו... בבית אחד יאכל... ועצם לא תשברו בו... וכל ערל לא יאכל בו" ואומר: "והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו חג לה' חוקת עולם תחגוהו." (שמות יב).

אמור מעתה: קפדן הוא הפסח, דרישותיו מרובות לאין ערוך מדרישות כל שאר המועדות; תביעותיו חמורות יותר משל חגים אחרים. לבוש הוא זמן חרותנו מצוות רבות ומעטתו חוקים ומשפטים. לכאורה נאה היה הדבר לשבועות לזמן מתן תורתנו, ואילו לפסח, זמן חרותנו יאה שמחה והתרת הרצועה.

ולא היא!

כלל גדול אמרו חכמים: עבדא בהפקרא ניהא ליה. עבד נוה לו בהפקר. למוד הוא עבד לעשות רצון אדוניו, להשפיל הלוח ולהיכנע. אם תסיר עול אדונים מעל צוארו, הרי ייכנע לעצמו, לתאוותיו, ליצריו, להבלי הזמן, לאופנה בטלה, עבד כי יחוג תהא זו שמחה ללא סייגים, הלולה ללא הלכות, התפרקות ללא מצוות וללא קדושה. חרות כי תינתן לו, הרי תיהפך עד מהרה להפקרות ולתוהו ובוהו.

חרות אמת דרכה רצופה, עמידה על המשמר, מתח, משטר ותיכנון — הוה אומר: מצוות. תורה היא חרות ולימוד היא צריכה, מסירות היא צריכה, דריכות ונכונות, הפקרות והתפרקות הן מסימניה של עבדות, ואילו חוקים ומצוות, מסירות ומילוי חובות, הם מסימניה של חרות אמת.